

ERI Effective Research
for Social Impact

קרן רשי
RASHI FOUNDATION

הצפון: תמונת מצב

מרץ 2025

פינוי תושבי הצפון

באוקטובר 2023 פונו מגבול הצפון
68,500 תושבים מ-43 יישובים.

נכון לפברואר 2025,
17,700 תושבים (26%) חזרו לבתיהם.

מבין מי שטרם חזרו,
כ-12,000 שוהים במלונות
וכ-38,800 בפתרונות דיור חלופיים.

יישובים שפונו

מועצות אזוריות גבול הצפון

גולן

הגליל העליון

מבואות החרמון

מטה אשר

מעלה יוסף

מרום הגליל

לבנון

חוזרים הביתה

רבים
מתלבטים
האם
לחזור
לצפון?

הממשלה החליטה על חזרת התושבים המפונים החל מחודש מרץ 2025

— מענקים לחוזרים ומענקי עידוד חזרה לעבודה.

— החזרת מערכת החינוך לפעילות מלאה.

תושבים רבים מתלבטים האם לחזור

— בסקר מינואר 2025 דיווחו **כמחצית מהתושבים** שהם מתלבטים האם לחזור.

— בסקר מיוני 2024, 28% אמרו שאינם מתכוונים לחזור.

— הרצון לחזור מושפע מתחושת הביטחון ומאפשרויות התעסוקה, החינוך והבריאות.

— הנכונות לחזור נמוכה יותר בקרב צעירים ותושבים בעלי הכנסה גבוהה.

משבר כלכלי

מצבם הכלכלי של תושבי הצפון (מפונים ולא מפונים)
הורע עקב המלחמה, אך מסתמנת מגמת התאוששות

— בספטמבר 2024 דיווחו:

— 70% מהמפונים על ירידה בהכנסה

32% דיווחו שאינם עובדים

בסקר מינואר 2025:

— 49% דיווחו כי הכנסתם ירדה בהשוואה לרמתה ערב המלחמה

— 44% נכנסו לאוברדראפט או הגדילו אותו בעקבות המלחמה

49%

מדווחים על
ירידה בהכנסה

44%

נכנסו
לאוברדראפט

משבר תעסוקתי

עם פרוץ המלחמה,

שיעור דורשי העבודה בצפון

זינק מ-5% ל-9%

למרות ירידה הדרגתית,

שיעור האבטלה בקרב תושבי קו העימות

נותר גבוה ב-49% משיעורו לפני המלחמה.

49%
גידול
בשיעור
האבטלה

משבר העסקים הקטנים

פגיעה קשה בעסקים הקטנים בצפון

בשנת 2024 עלה מספר העסקים שנסגרו בישראל ב-40% לעומת הממוצע השנתי.

מתוך כ-59,000 עסקים שנסגרו ב-2024, 35% הם מהצפון.

בעלי העסקים בצפון מדווחים על ירידה משמעותית בהכנסות:

בגליל המזרחי דיווחו 81% מהעסקים על ירידה בהכנסות, מחצית מתוכם על ירידה של לפחות 65%.

בקריית שמונה כ-40% מהעסקים רשמו ירידה של לפחות 50% מהמחזור; אצל 30% נוספים המחזור ירד ל-0.

סיוע ממשלתי לא מספק

66% מהעסקים קיבלו סיוע מהמדינה,

אך 72% מהם הביעו שביעות רצון נמוכה מהסיוע שניתן להם.

21,000

עסקים
שנסגרו בצפון

81%

עסקים שהכנסותיהם
נפגעו קשות

פגיעה בחוסן הנפשי

46%
סימני
פוסט-טראומה

33%
עליה בחרדה
ודיכאון

בדומה לשאר הארץ, תושבי הצפון חוו פגיעה משמעותית בבריאותם הנפשית

— תסמיני פוסט-טראומה נמצאו בקרב 18% מהמשיבים במרץ 2024,

ו-46% בנובמבר 2024 (שיא המלחמה בצפון).

— שליש דיווחו כי התסמינים מפריעים להם בתפקוד היומיומי.

— בין אוקטובר 2023 לאוגוסט 2024 חלה עלייה של 33% באבחנות של

דיכאון וחרדה, לצד עלייה בצריכת תרופות הרגעה.

— 23% מתושבי הצפון דיווחו על פגיעה ביחסים עם בני הזוג.

— חלה עלייה בהתנהגויות סיכון (עישון, אלכוהול, חומרים ממכרים),

כולל בקרב בני נוער.

פגיעה בחוסן הילדים

השפעות המלחמה על הילדים

62% מההורים מדווחים על פגיעה במצב הרגשי של ילדיהם.

50% מדווחים על פגיעה במצבם החברתי.

38% מדווחים על הרעה בהתנהגות של ילדיהם.

62%

פגיעה במצב
הרגשי

50%

פגיעה במצב
החברתי

מצוקה רגשית

פער בין המצוקה הנפשית לבין המענה הטיפולי

— סקר מיוני 2024 מצא ש-65% ממפוני הצפון אינם מקבלים טיפול,

למרות ש-63% דיווחו על קושי רגשי.

— 54% מתושבי הצפון העלו צורך בליווי סוציאלי-נפשי ברמת הפרט והקהילה.

— שיעור מקבלי הטיפול נמוך יותר בקרב מפונים מיישובים ברמה סוציאקונומית נמוכה.

65%

לא קיבלו טיפול

54%

הביעו צורך
בליווי רגשי

אוכלוסיות מוחלשות
מקבלות פחות טיפול

משבר בחינוך

החינוך הוא בראש סדר העדיפויות של תושבי הצפון

— חינוך ברמה גבוהה נמצא שני בחשיבותו רק לסוגיית הביטחון האישי עבור תושבי הצפון.
— שביעות הרצון של ההורים ממסגרות החינוך של ילדיהם נמוכה, במיוחד בחטיבות העליונות.

כ-16,670 תלמידים פונו מהצפון

— התלמידים התפזרו בעשרות רשויות, בעיקר במחוז הצפון.
— חלקם נקלטו במסגרות זמניות, חלקם בבתי"ס רגילים ברשויות הקולטות, וחלקם לא השתלבו במסגרת חינוכית.
— חסרים נתונים רשמיים בנושא.

16,670

תלמידים
מפונים

פגיעה בשגרת הלימודים

התלמידים חוו פגיעה משמעותית בשגרת הלימודים, במיוחד בחטיבת הביניים ובתיכון

— שעות פעילות חלקיות ביותר במסגרות החינוכיות.

— תחלופה גבוהה של צוותי ההוראה ושינויים במקום הלימודים.

— חוסר בסביבה ובציוד מתאימים ללמידה.

— העדר פניות ללימודים, קשיי ריכוז וירידה במוטיבציה.

11% מההורים מדווחים שילדיהם בסכנת נשירה

56%

אינם פנויים
ללמידה

11%

בסכנת נשירה

שיקום מערכת החינוך בצפון

ערב פתיחתה מחדש, מערכת החינוך בצפון עומדת בפני אתגרים גדולים

— למעלה מ-100 מוסדות חינוך דורשים שיקום עקב פגיעה פיזית. הממשלה הקציבה לכך 200 מיליון ₪.

— מוסדות רבים זקוקים למיגון על מנת לשוב לפעילות מלאה ובטוחה.

— לפי נתוני פיקוד העורף, השלמת המיגון ל-300 מוסדות בטווח של עד 9 ק"מ מהגבול תארך כשנתיים.

— לאור המחסור בצוותי הוראה, הוחלט לסגור מוסדות זמניים שנפתחו עבור המפונים ברחבי הארץ.

— חסרים נתונים רשמיים בנושא זה.

— טרם הוקם מערך מענים רגשיים-חברתיים לקליטת התלמידים עם חזרתם לצפון.

— צפוי קושי ליצור המשכיות בתוכנית הלימודים עבור התלמידים החוזרים,

בפרט במקצועות שלא נלמדים בבתי הספר בצפון.

129

מוסדות נפגעו

300

מוסדות שזקוקים
למיגון

מחסור במורים ובמערך רגשי

שייכות וקהילתיות

48%

מרגישים היחלשות
בתחושת השייכות
לקהילה

למרות חוסר הוודאות ומשבר האמון, תחושת השייכות של התושבים לאזור נותרה חזקה

— בסקר ממרץ 2024, 82% מהמפונים אמרו שהם מרגישים בני מזל לחיות באזור.

— בסקר צעירים מקריית שמונה, 77% אמרו שהם גאים להיות תושבי העיר.

— יחד עם זאת כמחצית (48%) דיווחו על היחלשות בתחושת השייכות לקהילה בעקבות המלחמה.

החוסן הקהילתי ביישובי הצפון – בסימן שאלה

— במחקר מפברואר 2024 נמצאה רמת קהילתיות גבוהה בקרב תושבי הצפון,

במיוחד אצל תושבי קיבוצים ויישובים ערביים, וכן רמת שייכות גבוהה במיוחד.

— למרות הבסיס החזק, חסר מידע עדכני אודות השפעת תקופת המלחמה על

החוסן הקהילתי.

משבר אמון מול מוסדות המדינה

35%

אמון במוסדות
המדינה

70%

אמון בחברה
האזרחית

רק 35% מביעים אמון בהנהגה הפוליטית.

65% מהמפונים לא מרוצים מפתרונות הדיור שהמדינה סיפקה.

רק 21% מדווחים על קשר עם הרשות ממנה פונו/התפנו.

71% לא קיבלו כל סיוע תעסוקתי מהמדינה מאז פינויים; מתוכם 50% ביקשו סיוע ולא קיבלו.

58% דיווחו שהטיפול בהיבטים תעסוקתיים היה גרוע או גרוע מאוד.

לעומת זאת, האמון בחברה האזרחית הוא גבוה

70% מתושבי הצפון מביעים אמון בהתארגנויות אזרחיות.

zoom in צעירי הצפון

פגיעה כלכלית

— 44% מהצעירים בצפון מדווחים על הרעה במצבם הכלכלי.

— היצע נמוך של מקומות תעסוקה לצעירים באזור הצפון מוביל אותם לשקול לחפש תעסוקה מחוץ לו.

פגיעה בבריאות הנפשית

— סקר מנובמבר 2024 מצא תסמיני פוסט-טראומה אצל 56% מהמשיבים.

— כשליש מהצעירים שנשארו בצפון וכמעט מחצית מהמתפנים נפגשו עם איש מקצוע מתחום בריאות הנפש.

רבים מהמפונים שוקלים לא לחזור

— רבים מהצעירים שהתפנו מצאו מקום עבודה ו/או לימודים במקום מגוריהם ונהנו ממרחב של אפשרויות שלא נמצאו בצפון.

— 62% מצעירי קריית שמונה דיווחו ביוני 2024 כי הם שוקלים לא לחזור. בינואר 2025 שיעורם עמד על 50%, ו-36% נוספים מתלבטים.

44%

חוו הרעה כלכלית

56%

עם סימני פוסט-טראומה

zoom in ערביי הצפון

ככלל, תושבי הצפון הערבים לא התפנו במהלך המלחמה.

פגיעה כלכלית

— 64% מהעוסקים ביישובים הערביים חוו ירידה בהכנסות.
— חלקם של הערבים בין דורשי האבטלה גדל בתחילת המלחמה, עדות להחמרה במצב הכלכלי שהיה ירוד עוד קודם לכן.

פגיעה רגשית

— סקר מנובמבר 2024 מצא תסמיני פוסט-טראומה אצל 56% מהמשיבים.
כשליש מהצעירים שנשארו בצפון וכמעט מחצית מהמתפנים נפגשו עם איש מקצוע מתחום בריאות הנפש.

חוסן קהילתי

— רבים מהצעירים שהתפנו מצאו מקום עבודה ו/או לימודים במקום מגוריהם ונהנו ממרחב של אפשרויות שלא נמצאו בצפון.
62% מצעירי קריית שמונה דיווחו ביוני 2024 כי הם שוקלים לא לחזור. בינואר 2025 שיעורם עמד על 50%, ו-36% נוספים מתלבטים.

64%
מהעסקים חוו ירידה בהכנסות

50%
מכלל הפניות לתמיכה רגשית

סיכום ותובנות

העדר מידע ונתונים

מספר תחומים בולטים במיעוט המידע

- האוכלוסייה הערבית והיחסים בין תושבי הצפון היהודים והערבים
- השפעות המלחמה והפינוי על ילדים בגיל הרך
- התנהגויות סיכון בקרב בני נוער וצעירים
- מקרי רווחה ומשפחות ברמה סוציאקונומית נמוכה
- תחלואה והשפעות בריאותיות, מעבר לתחום בריאות הנפש
- לכידות וחוסן הקהילתי ביישובי הצפון, תוך הבחנה בין יישובים עירוניים וכפריים

בנוסף למחסור בנתונים, חסר פילוח של המידע לפי אזורים ויישובים, שהוא חיוני לצורך הכוונת פעולה.

במסגרת עריכת תמונת
המצב עלה מחסור ניכר
בנתונים רשמיים,
עדכניים ופומביים אודות
מצבם של יישובי הצפון
ותושביהם.

תובנות כלליות

משבר רב-ממדי

אתגרי הצפון
בהקשר לאומי

איגום הנתונים מלמד על מורכבותו של אתגר שיקום הצפון, אשר מחייב התמודדות בו-זמנית עם אתגרים משמעותיים בתחומים שונים. בשל כך, כל תוכנית שיקום נדרשת לראייה הוליסטית והבנה של הזיקה ההדדית בין הממדים השונים של המשבר בצפון.

חלק ניכר מהאתגרים בצפון ייחודיים לאזור בשל חשיפתו הישירה והממושכת להשלכות המלחמה, וחלק מהאתגרים משותפים לשאר המדינה (למשל, פגיעה ברווחה הנפשית). שיקום הצפון בראייה מערכתית נדרש לזהות היכן ההתמודדות עם האתגרים המקומיים צריכה להשתלב עם ההתמודדות עמם ברמה כלל-ארצית.

תובנות כלליות

איום על
מנועי הצמיחה
החברתיים בצפון

התאמת המענים
לאוכלוסיית היעד

ההתלבטות בנוגע לחזרה לצפון בולטת במיוחד בקרב צעירים ובקרב בעלי השכלה והכנסה הגבוהה – אוכלוסיות שעתיד הצמיחה וההתחדשות של האזור תלוי בהן. הדבר קשור כמובן לאיכות הזדמנויות התעסוקה, החינוך והתרבות באזור. שיקום האזור תלוי ביכולת להשאיר אוכלוסיות אלה בצפון ו/או למשוך תושבים חדשים מאוכלוסיות אלה.

באזור הצפון חיים אנשים וקבוצות מהפריפריה החברתית אשר מתמודדים עם מיעוט הזדמנויות ומצוקה חברתית-כלכלית מזה שנים רבות. תוכניות שיקום הצפון נדרשות לתת מענה מיוחד לאותן אוכלוסיות שהיו במצב מוחלש עוד טרם המלחמה.

תובנות כלליות

שיקום האמון
כתנאי לשיקום
הצפון

בניית יכולות
ארוכת-טווח

תחושת ההפקרה, חוסר הוודאות המתמשך והעדר מענים משביעי רצון מצד המדינה הותירו פצע עמוק בקרב תושבי הצפון. תוכניות ופעולות השיקום והצמיחה המחודשת של האזור מוכרחות להתייחס למימד זה ולנקוט בצעדים אופרטיביים לחידוש האמון בין התושבים לרשויות.

המשבר העמוק בצפון יותיר חותמו לתקופה ארוכה. התמודדות עמו לא תוכל להתמצות בהשקעה חד פעמית ובתמיכה חיצונית, אלא מחייבת בניית יכולות בקהילות וברשויות בצפון אשר תאפשרנה תהליך מתמשך ובר-קיימא של שיקום וצמיחה שיוכל על-ידי גורמים מקומיים.

על הדו"ח ומקורות הנתונים

דו"ח זה מהווה תקציר של דו"ח מפורט יותר, הכולל הפניות מלאות למקורות הנתונים ומתייחס לעיקרי הממצאים מהמקורות השונים בחלוקה נושאית.

הדו"ח מבוסס על איסוף מידע, דוחות ומחקרים שנערכו בשנה האחרונה ע"י גופי מחקר, ממשל וארגוני חברה אזרחית, ואשר התייחסו למצב באזור הצפון או לתושבים המפונים, בדגש על מעגלי החיים מלידה עד תעסוקה. האיסוף כלל מידע גלוי או מידע ששותף עם צוות המחקר ע"י בעליו. לא נאספו נתונים גולמיים ולא נערכו ניתוחים מקוריים נוספים במסגרת הכנת דו"ח זה.

חשוב לציין: הנתונים המוצגים בדו"ח הנוכחי שייכים לגופים שערכו את המחקרים ובאחריותם.

אנו מודים לכל הגופים שניאותו לשתף עמנו מידע לצורך גיבוש תמונת המצב:

הצפנים

הביתה
חוזרים לגליל

משרד הכלכלה והתעשייה
הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

החופש לגדול
נהריה

פלטה
פיתוח תחום הערים בראשות הסוכנות

החברה למתנ"סים
شركة المراكز الجماهيرية
אום - קהילה - חברה - אסאן - גמפור - מחלג

הג'וינט

מערך הדיגיטל הלאומי
نظام الديجيتال الوطني
Israel National Digital Agency

מרכז ידע אזורי גליל מזרחי
REGIONAL KNOWLEDGE CENTER
EAST GALILEE